

OILADA BOLA HUQUQLARI

Dilfuza Suyarova Sa'dullo qizi
SamDuKF Boshqaruv sotsiologiyasi
+998908683376

Annotatsiya: Har bir bola oilada yashash va tarbiyalanish, o'z ota-onasini bilish, ota-onasining g'amxo'rligidan foydalanish va ota-onasi bilan birga yashash huquqiga ega (bola manfaatiga zid bo'lmagan hollarda). Bola o'z ota-onasi tomonidan tarbiyalanishi, o'z manfaatlari ta'minlanishi, har taraflama kamol topishi, insoniy qadr-qimmatlari hurmat qilinishi huquqiga ega.

Kalit so'zlar: Oila, ota-ona, bola, huquq, qonun, oila kodeksi, fuqarolik kodeksi, voyaga yetmagan.

Аннотация: Каждый ребенок имеет право жить и воспитываться в семье, знать своих родителей, пользоваться родительской опекой и жить вместе со своими родителями (в случаях, когда это не противоречит интересам ребенка). Ребенок имеет право на воспитание родителями, на защиту его интересов, на всестороннее развитие и уважение его человеческих ценностей.

Ключевые слова: Семья, родители, ребенок, закон, закон, семейный кодекс, гражданский кодекс, несовершеннолетний.

Abstract: Every child has the right to live and be brought up in a family, to know his parents, to benefit from his parents' care and to live with his parents (in cases where it does not conflict with the child's interests). A child has the right to be brought up by his parents, to have his interests secured, to be fully developed, and to have his human dignity respected.

Key words: Family, parents, child, law, law, family code, civil code, minor.

Voyaga yetmagan bolalar deyilganda, o'n sakkiz yoshga to'lmagan bolalar tushuniladi. Amaldagi qonunlar bilan belgilangan bolalarning huquqlari ular tug'ilishi bilan vujudga keladi. Ularning muomala layoqati Fuqarolik kodeksining 22-moddasi va Oila kodeksining tegishli moddalarini bilan belgilanadi. Fuqaroning o'z harakatlari bilan fuqarolik huquqlariga ega bo'lish va ularni amalga oshirish o'zi uchun fuqarolik burchlarini vujudga keltirish va ularni bajarish layoqati (muomala layoqati) u voyaga yetgach, ya'ni o'n sakkiz yoshga to'lgach to'la hajmda vujudga keladi.

Bolalar huquqi deyilganda, Oila kodeksida Birlashgan Millatlar Tashkilotining «Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasi»da ifodalangan terminlardan foydalanilgan. Qonunchilikda foydalanilgan «holalarning shaxsiy huquqlari» yig'ilgan xarakterga ega bo'lib, har xil mazmuni ifodalaydigan bir xil bo'lmagan maqsadlarni nazarda tutadi.

Voyaga yetmaganlarning shaxsiy huquqlarini quyidagi birinchi darajadagi va mustaqil shaxsiy huquqlarga bo'lish mumkin: oilada yashash va tarbiyalanish huquqi; ota-onasi va boshqa qarindoshlari bilan ko'rinish huquqi; o'zini himoya qilishga bo'lgan huquqi; o'z fikrini erkin ifoda etish huquqi; ism, ota ismi va familiya olish huquqi.

Sanab o‘tilgan huquqlarning har biri holaga davlat tomonidan berilgan bo‘lib, oilada tarbiyalanishi, o‘zini himoya qilishi mumkin. Oila kodeksi bu huquqlarni 11-bobda belgilab, davlat o‘z navbatida, birinchidan, ularning ahamiyatini ko‘rsatadi, ikkinchidan, ularni amalga oshirishini kafolatlaydi. Ammo shuni bilmoq kerakki, voyaga yetmaganlarning har qanday shaxsiy huquqlari o‘z mazmuniga ega bo‘lib, kodeksning legishli moddalarida aniq ifodalangan.

Oila kodeksining 65-moddasida belgilangan bolaning yashash va tarbiyalanish huquqi, avvalo, bola o‘z ota-onasi bilan birga yashashi mumkin ekanligini anglatadi.

Fuqarolik kodeksining 21-moddasiga binoan, o‘n to‘rt yoshga to‘lmagan voyaga yelmaganlarning (kichik yoshdagi bolalarning) yoki vasiylikda bo‘lgan fuqarolarning qonuniy vakillari ota-onalari, farzandlikka oluvchilari yoki vasiylari yashaydigan joy voyaga yetmaganlar yoki vasiylikda bo‘lgan fuqarolarning yashash joyi hisoblanadi. Tabiiy, ulardan katta bo‘lgan yoshdagi voyaga yetmagan bolalar ham ular bilan yashaydilar.

Bolaning oilada yashash va tarbiyalanish huquqi o‘z ota-onasini bilish huquqi bilan mustahkam bog‘liqdir. Bu haqda «Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiya»ning 7-moddasida to‘g‘ridan to‘g‘ri belgilanadi. Haqiqatda qo‘shimcha shart bilan, agar bu mumkin bo‘lsa, bunday holat voyaga yetmagan bolaning huquqi sud tartibida otalik belgilanayotgan vaqtda nazarga olinadi.

Oila kodeksi 66-moddasining birinchi qismiga binoan, bolaning otasi, onasi, bobosi, buvisi, aka-ukalari, opa-singillari va boshqa qarindoshlari bilan ko‘rishish huquqiga ota-onasining nikohdan ajralishi, nikohning haqiqiy emas deb topilishi yoki ota-onaning boshqa-boshqa yashashi ta‘sir etmaydi.

Ota va ona alohida yashayotgan bolsalar, u holda bola ularning har biri bilan ko‘rishish huquqiga ega. Ota-ona turli davlatlarda yashayotgan bo‘lsalar ham, bola ular bilan ko‘rishish huquqiga ega. Oila kodeksi 66-moddasining 3-qismida favqulodda vaziyatlarga tushib qolgan bolaning uchrashish huquqini amalga oshirish muammosi masalasiga alohida to‘xtab o‘tiladi. Oila kodeksi ularga qarab turish, qamoqqa olish, hibsga olish, davlat muassasasida bo‘lish va boshqa hollarni nazarda tutadi. Bu sanab o‘tilgan hollar mutlaq bo‘lib hisoblanmaydi.

Har qanday holalda ham bu favquloddagi holatlar voyaga yetmaganni tashqi dunyodan, oiladan, ota-onadan, yaqin qarindoshlardan ajratilganligi bilan bog‘liqdir. Ular bilan uchrashish uchun berilgan bu huquq o‘z mazmuni bo‘yicha nafaqat insonparvarlik, shu bilan birga tarbiyalash, zarur hollarda esa qayta tarbiyalashga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksining 37- moddasi voyaga yetmagan mahkumlarga yaqin qarindoshlari bilan har oyda bir marta muddati uch soatgacha bo‘lgan qisqa muddatli uchrashuv imkoniyatini beradi. Oila kodeksining 67-moddasiga binoan, bola o‘z huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish huquqiga ega. Bolaning huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish uning ota-onasi (ularning o‘rnini bosuvchi shaxslar), amaldagi qonunda nazarda tutilgan hollarda esa, vasiylik va homiylik organi, prokuror va sud tomonidan amalga oshiriladi. Voyaga yetmagan bola qonunga muvofiq to‘la muomala layoqatiga ega deb e‘tirof etilsa, u o‘z huquqi va majburiyatlarini, shu jumladan himoyaga bo‘lgan huquqini mustaqil amalga oshirishga haqlidir.

Bolani himoyaga bo'lgan huquqini belgilab, Oila kodeksi yanada kengroq yangilikni olib kirdi. Endilikda voyaga yetmagan bola ota-ona (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) tomonidan qilinadigan suiiste'molliklardan himoyalaniş huquqiga ega.

Ma'lumki, har qanday fuqaroning huquqi shu bilan birga voyaga yetmagan bolalarning huquqi sud tartibida himoya qilinadi. Oila kodeksining 68-moddasi bolaning o'z fikrini ifoda etish huquqini belgilaydi; bu huquqning harakat doirasini aniqlaydi; har qanday holatlarda voyaga yetmaganlarning fikri hisobga olinadi.

Oila kodeksining 69-moddasiga binoan, bola ism, ota ismi va familiya olish huquqiga ega. Bolaga ism ota-onaning kelishuviga binoan. ota ismi esa otasining ismiga ko'ra beriladi. Bolaning familiyasi ota-onaning familiyasiga qarab belgilanadi. Ota-ona turli familiyalarda bo'lsalar, ota-onaning kelishuviga binoan, bolaga otasining yoki onasining familiyasi beriladi. Ota-onaning xohishiga ko'ra, bolaga ota yoki ona tomonidan milliy an'analarga ko'ra boboning ismi bo'yicha familiya berilishi mumkin. Ota-ona o'rtasida bolaning ismi va (yoki) familiyasi bo'yicha kelishuv bo'lmaganda, kelib chiqqan nizo vasiylik va homiylik organi tomonidan hal etiladi.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, oilada bolalarning huquqiy tarbiyasi ular Qonun moddolari bilan tanishishdan ancha oldin boshlanadi, va eng muhimi bu qonunni tushunish va o'rganishdir. Aynan shu bilim insonga o'ziga ishonch va o'z xavfsizligi hissini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston respublikasi oila kodeksi
2. Zokirov /. Fuqarolik huquqi. —T.: TDYI, 2006.
3. Boboqulov S.B., Imomov N.F., Egamberdiyeva N.X., Axmadjonov B.U. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolikhuquqining maxsus qismidan o'quv-uslubiy qo'llanma. —T.: TDYI, 2008.
4. Fuqarolik va oila huquqi: D.M. Karaxodjayeva, N.M. Akayeva

Internet resurslar

www.lex.uz